

reportatge

Dos mons en extinció

El fotògraf Jordi S. Carrera recrea la figura de la pastora Francesca Planas a finals del segle xx, a la Girona fora muralla

Text > **DAVID IGLÉSIAS FRANCH**, cap de la Secció de Documentació fotogràfica i Audiovisual del Centre de Recerca i Difusió de la Imatge (CRDI)

Fotos > **JORDI S. CARRERA**

>> *Francesca Planas, al portal de la seva masia a Torre Gironella.*

>> *Obrint la porta al ramat.*

1955

El fotògraf Edward Steichen, un cop complertes les seves obligacions militars, és nomenat cap del Departament de Fotografia del Museu d'Art Modern (MOMA) de Nova York. El seu gran projecte és l'exposició «The Family of Man», de la qual és el comissari i l'ideòleg principal. Ell mateix declara que l'exposició és concebuda com «un mirall de la unitat essencial de la humanitat arreu del món». Es tracta d'un intent d'explicar a partir de la fotografia l'essència de la humanitat, amb imatges d'arreu, en diferents moments i situacions de la vida de les persones: naixement, treball, celebracions, penúries, etc., siguin en l'espai urbà o en el rural, en països desenvolupats o subdesenvolupats. L'exposició ha de ser un punt de trobada, un espai on es reconegui tothom com a éssers humans. Posa, doncs, la persona en el centre de les coses i la utilitza com a fil conductor d'una narrativa preconcebuda, sense poder evitar del tot un biaix occidentalista.

A Steichen li arriben dos milions i mig de fotografies, procedents de seixanta-vuit països diferents, de les

quals n'ha de seleccionar mig miler. La idea és fer-ne còpies i homogeneïtzar-ne així la presentació. La tècnica queda relegada a un segon terme, ja que el tema és l'element central del

projecte. Entre aquestes fotografies, n'hi ha que provenen de noms ben destacats, com els fotògrafs que van treballar en els anys trenta per a la Farm Security Administration amb

>> *La pastora i el seu ramat.*

la missió de denunciar la situació del camp americà després de la crisi provocada pel crac del 1929. Entre aquests fotògrafs hi ha Dorothea Lange, amb uns reportatges que amb el pas dels anys han estat emblemàtics i que encaixen perfectament amb el projecte de Steichen, perquè se situen en el marc del realisme social.

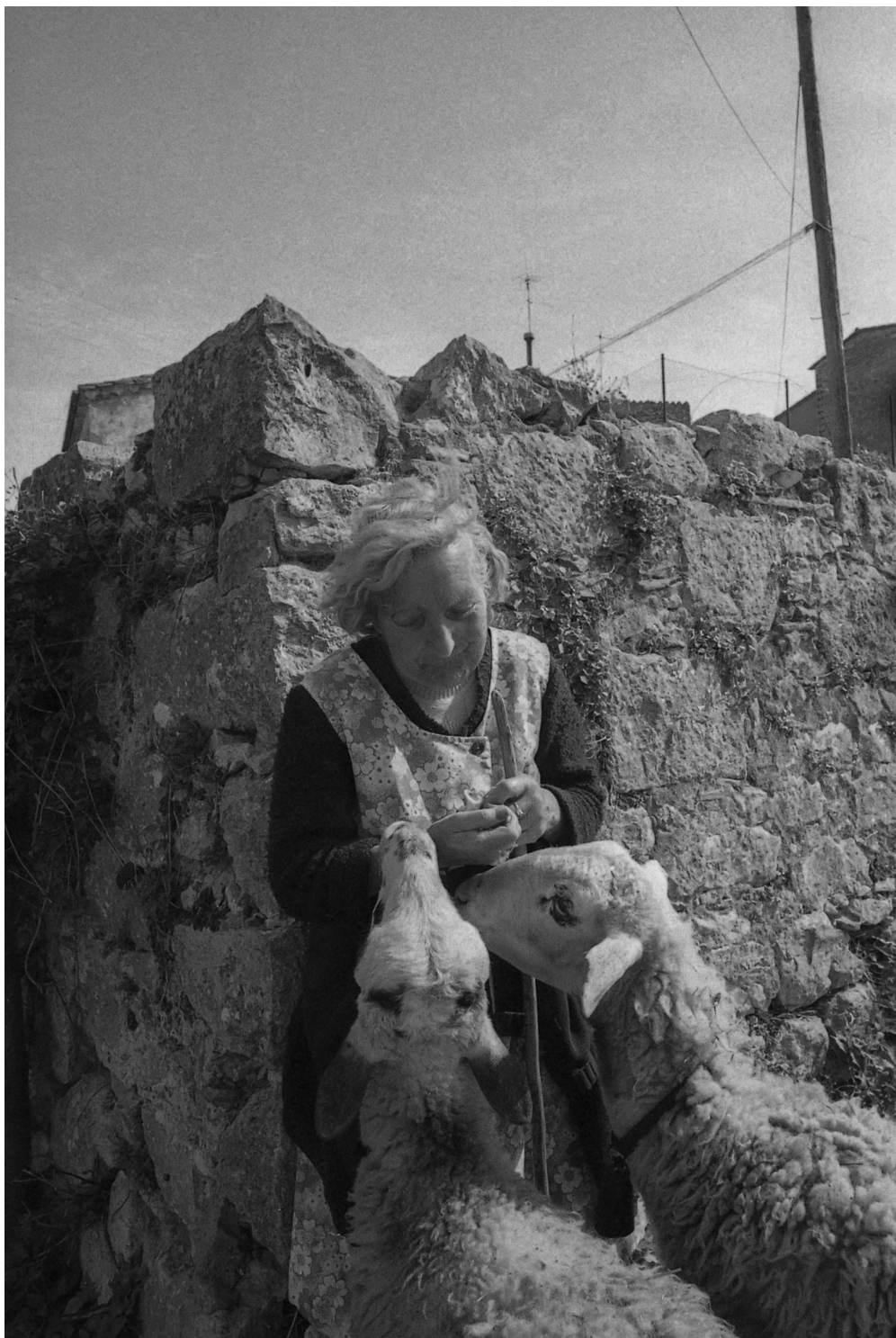
El comissari coneix aquests fotògrafs, però no tots els treballs tenen una signatura coneguda. És el cas del reportatge de Jordi S. Carrera, amb escenes del món rural, que s'ajusta bé a la filosofia del projecte. És un treball documental, sense ambicions tècniques i que excel·leix precisament per aquest reclam essencialista que interpel·la profundament l'espectador. L'escenari té aires mediterranis i tant es podria situar a Grècia, com a Itàlia o a Malta. Selecció!

1981

Un jove Jordi S. Carrera és al seu estudi del carrer del Doctor Oliva i Prat de Girona. Té damunt la taula un seguit de fotografies que acaba de revelar d'uns carrets que ha utilitzat per fer un reportatge sobre la pastora Francesca Planas. En selecciona dotze i pensa que amb aquestes imatges aconseguirà la narrativa desitjada. Bàsicament vol entrar en la psicologia del personatge i mostrar el seu cosmos. L'interès és doble, i així ho explica deu anys després en una entrevista en què fa una valoració de la seva trajectòria: «Fins ara la meua investigació ha girat entorn de la figura humana, però ara ja porto la investigació a altres camps tradicionals de la fotografia, com el paisatge, tant urbà com rural, i altres tipus de composicions d'objectes».

2020

Aquesta ficció parteix d'un decalatge cronològic, perquè l'any 1955 Jordi S. Carrera encara no sabia que es dedicaria a la fotografia i que s'acabaria convertint en un dels creadors més destacats de l'etapa final de la fotografia al nostre país. En aquesta data, però, la Francesca ja feia de pastora en aquestes contrades, després d'un llarg període previ dedicat al mateix ofici en un mas de Banyoles. En qualsevol cas, aquesta circumstància no es va poder donar i el reportatge de Jordi S. Carrera no va estar mai a la taula d'Edward Steichen. Aquella exposició es va

>> La Francesca amb dues ovelles.

convertir en una fita de la història de la fotografia i també en un gran avenç en la museïtzació de la fotografia. Des d'aleshores, l'ombra de «The Family of Man» ha estat molt allargada i ha tingut una influència notable en el documentalisme fotogràfic que s'ha desenvolupat en els anys successius.

L'exposició va utilitzar moltes fotografies que se subscriuen al corpus

de l'humanisme francès, o a la seva influència. Molts dels grans fotògrafs europeus es troben d'alguna manera sota aquest pes, com és el cas de Cartier Bresson, que en una entrevista feta als anys cinquanta va declarar a un periodista que el seu tema més important era «la humanitat, l'home i la seva vida; tan breu, tan fràgil, tan amenaçada».

>> *La pastora, pensativa, mentre les ovelles pasturen.*

En la fotografia humanista, els carrers i les persones anònimes passen a ser l'escenari i el contingut preferents. Aquestes imatges tenen sovint com a destinació final les revistes il·lustrades més insignes de l'època, com ara *Vu*, *Paris Match*, etc. El tema, per tant, interessa als fotògrafs, però també als consumidors d'aquestes revistes, en les quals té molt bona acollida.

Tot aquest argumentari serveix per situar el treball que aquí es presenta. Un treball que ens porta precisament a l'arrel fotogràfica més pura, la nascuda de la inspiració de l'humanisme fotogràfic, lluny de les avantguardes més formalistes i experimentals que també han alimentat de vegades la trajectòria d'aquest fotògraf. Aquest reportatge és l'expressió del fotògraf humanista que parteix de planteja-

ments tècnicament simples i que busca proximitat i complicitat amb l'escena, que es planteja com una veritable celebració de la quotidianitat, la humilitat i l'autenticitat.

Jordi S. Carrera és un fotògraf amb un marcat caire urbà que s'interessa en aquesta ocasió per un tema rural, la pastora de Torre Gironella, de la qual tenim força informació des de la publicació de l'article d'Anna Sánchez en

>> *Asseguda, acaronent una ovella.*

aquesta mateixa revista, que n'exposa una extensa biografia. Sabem que Francesca Planas va viure en una masia de Torre Gironella de 1950 a 1992, i que aquests anys els va dedicar principalment al seu ramat d'ovelles. És curiós constatar que va néixer el 8 de setembre de 1909, l'any del centenari d'un dels episodis dels setges de la Guerra del Francès que precisament es va concentrar en el sector de Torre Gironella, la qual va ser enderrocada durant la retirada de l'exèrcit francès el 1814, que va deixar enrere un escenari de desolació. Resulta curiós perquè la Francesca va néixer a Banyoles, però la vida la va portar precisament cap a aquest lloc tan emblemàtic per a la història gironina, amb la circumstància que les restes de la torre estaven a tocar del mur septentrional del mas on vivia. Una presència imponent, singular i evocadora d'un passat llunyà però encara present.

L'ànima de la pastora

Si ens centrem en les fotografies, observem que hi ha un parell de retrats que mereixen ser destacats. En un, la Francesca apareix de perfil i amb una

>> Amb un anyell en braços i la Catedral al fons.

mà es tapa bona part del rostre. Ho fa potser per deixar protagonisme a les ovelles, que apareixen al fons i que ajuden a visualitzar aquesta connexió entre la pastora i el ramat. El seu vestit florejat aporta aires primaverals a l'es-

cena i els seus cabells llanosos són un element simbòlic que obre la porta a les interpretacions. En l'altre retrat, la Francesca es mostra frontalment i en primer pla, amb la masia com a teló de fons. Aquest és el retrat que s'endinsa

>> La Francesca contemplant el ramat mentre pastura.

>> *La pastora, a l'exterior de la seva masia.*

més en l'ànima de la pastora, que està plegada de braços i fa una ganyota que mig amaga un somriure. Aquesta imatge, precisament, és la que el fotògraf va incloure en la sèrie «Persones» el 2013, en què recopilava un seguit de retrats que s'allunyen volgudament del retrat convencional, sense escapar-se, però, de l'essència: reproducció, psicologia i identitat. S'hi intueix la voluntat de l'autor d'emfatitzar la singularitat de l'individu en el seu medi, amb els seus avituallaments i amb totes les peculiaritats del seu món.

En unes altres imatges, la Francesca apareix acompanyada de les ovelles del ramat. S'hi observa el llegat d'una llarga convivència, i les escenes són d'una familiaritat molt sentida, perquè els animals es mostren més o menys impassibles, però aconsegueixen fer aflorar els sentiments de la pastora amb expressions i gestos per mostrar, com a mínim, alegria, recolliment, preocupació, companyo-

nia i estima. En un parell d'aquestes imatges, el protagonisme l'adquireix el paisatge, que no es planteja únicament com un teló de fons, sinó com l'element que permet ordenar tota aquesta iconografia. La silueta urbana que formen la catedral, la muralla i Sant Feliu és un element valuós per a la fotografia, que obre la mirada antropològica del reportatge a un interès accentuat pel paisatge. És l'interès que ja coneixem d'aquest fotògraf, profundament arrelat al simbolisme de la Girona Vella. En aquest sentit, l'entorn natural d'aquestes imatges és tan propi del retratat com del retratista, és un element compartit.

Quant a l'actitud del fotògraf, podem dir que és en aquests treballs que el creador s'imposa sobre el fotògraf perquè focalitza l'interès del seu treball en un món que li és proper i que se sent seu. Un món que defuig la sofisticació, el postureig i el soroll i que s'endinsa en la persona i l'escenari en què habita. Es tracta, en definiti-

va, d'una crida a allò que és autèntic i que ens humanitza. És un exemple de l'ús de la fotografia posada al servei de les persones, en la cerca d'un procés identitari.

Aquesta és una fotografia del seu temps, en què l'originalitat del treball fotogràfic va en paral·lel a l'autenticitat de l'escena representada. El fotògraf s'entrega professionalment per recrear la figura de la pastora i ho fa en un escenari ben conegut per ambdós protagonistes, la ciutat fora muralla. Amb aquests elements s'aconsegueix la genuïnitat del treball. No hi ha lloc per als artificis perquè l'escena no ho permet. Des de la perspectiva actual podem dir que estem davant dos mons en extinció, el de la pastora, com a representant d'una tradició, i el de la fotografia química, amb tota la seva dimensió tecnològica, social i cultural. La Francesca es va morir el 6 de setembre del 2000, coincidint pràcticament amb la defunció definitiva de la fotografia.